

DESPRE AFACEREA SKODA. CONTRIBUȚII DOCUMENTARE

de
BLAGA MIHOC

Pînă în urmă cu doi sau trei ani trăia în orașul Beiuș, avocatul dr. Emil Pop, un distins iubitor de istorie, intelectual cu un trecut impozant, fost deputat în parlamentul de sub guvernarea din 1933, al lui Al. Vaida-Voevod și, după cît o demonstrează corespondența sa, păstrată disparat, un intim al fiului acestuia, inginerul Mircea Vaida-Voevod. Casa celibatarului avocat ajuns nonagenar, de pe strada Burgundia Mare, era deschisă pururea tuturor celor dornici să primească un sfat, o consultație "istoricească", sau mai ales un document sau o carte, care să-i servească redactării unei teze de licență sau doctorat. Distinsul și amabilul cărturar beiușan și-a oferit multora serviciile, fără răsplată sau interes, păgubindu-se uneori pe sine, prin pierderi din biblioteca proprie și, în urmă cu cîțiva ani buni, păgubit fiind, prin luarea cu japca, grație "justeții" legislației noastre arhivistice și parcimoniei prostestii a servitorilor acesteia, - de importante și deci interesante documente istorice. După moarte dr. Emil Pop, pe care, în viață fiind în ultimii douăzeci și cinci de ani am avut plăcerea să-l consult în mai multe rînduri, unele dintre cărțile avute, le-au parvenit erezilor săi "indirecți", iar altele au rămas de izbeliște, în mîinile unor neștiutori care le-au îngrămădit în șopronul insalubru al fostei sale locuințe, intrată de acum în proprietatea unor vecini ce-l îngrijiseră în ultima perioadă a vieții. Semnatarul acestor rînduri a avut șansa, alături, și poate în urma altora dintre colegii săi, să achiziționeze unele dintre cele cîteva cărți și broșuri mai interesante, azvîrlite în șopronul cu pricina împreună cu cîteva documente și scrisori "avocățesti" ale defunctului, între acestea din urmă numărîndu-se un "memoriu- conspect", redactat pe 81 de pagini în limba franceză, de către însuși dr. Emil Pop, specialist în dreptul minorităților naționale în urma unor studii efectuate la Sorbona, ca delegat al guvernului român, și Ascarade, reprezentantul Ligii națiunilor, trimis în 1932 acestei ultime organizații și un proces verbal al ședinței parlamentare din 27 iulie 1934, privind discutarea Afacerii Skoda.

Procesul verbal, cu care ne ocupăm în continuare, conținea 56 de file, dactilografiate, numai pe o parte, la două rînduri, din care s-au păstrat 55; în ele sînt consemnate discuțiile purtate de către membrii unei Comisii parlamentare de anchetă cu cîteva dintre martorii chemați să presteze depoziții. Și, pentru că spațiul nu ne permite prezentarea întregului proces verbal, vom face un mic rezumat al acestuia. Așadar, Comisia parlamentară se compunea, între alții, din Valer Pop, Grigore N. Iunian, Aurel Tillea, D. D. Teodorescu, M. Condruș și dr. V. Demetrescu-Brăila, în ședința din data respectivă, care a durat de la orele 10 pînă la orele 16,30, au fost interogate 3 persoane și anume, la început un oarecare Mihail, căruia i se pun doar 6 întrebări, apoi Walter, șeful Societății "Via" pentru construcția de drumuri, căruia i se pun circa 20 de întrebări privind unele dintre "personajele" externe, reprezentanți ai firmei Skoda, între care un oarecare Bruno Seletzky, despre care se știa că ar fi oferit mită unor funcționari și militari români, prin intermediul

unui cont special, deschis în țară și denumit "Palaelibus", și în sfârșit, dr. Al. Vaida-Voevod, ce face un expozeu amplu asupra tuturor datelor pe care le știa cu privire la așa-zisa afacere. Din cele expuse de dr. Al. Vaida-Voevod rezultă că încă din anii 1924-1926 guvernarea liberală de sub conducerea lui Ion I. C. Brătianu, în înțelegere cu firma de armament Skoda din Cehoslovacia a însărcinat pe Seletzky, reprezentantul acesteia, să inspecteze toate "depourile" de arme și să conceapă un plan de reînarmare a armatei române, urmînd ca, pe baza aceasta, între firmă și guvernul de la București să se semneze un contract de vânzare-cumpărare de arme. Deși contractul s-a semnat încă din 1930, pînă în primăvara lui 1933 nu se făcuse nici o livrare. De aceea, la 10 martie a izbucnit scandalul pe marginea "afacerii Skoda", s-au făcut interpelări în parlament, s-a făcut o percheziție pe motive "fiscale", la sediul din București al firmei, (în noaptea de 10 spre 11 martie 1933) de unde s-au ridicat mai multe dosare ce conțineau "informații despre armata română", și o listă cu sume de bani primită de către mai mulți funcționari români din partea firmei Skoda, - a fost arestat funcționarul Seletzky. Din aceeași declarație a lui Al. Vaida-Voevod mai rezultă și știrea că unii dintre politicieni au mers la închisoarea unde se afla deținut Seletzky și i-au cerut să declare cum că l-ar fi mituit pe Iuliu Maniu, spre a-l determina să-i aprobe un contract mai avantajos. Al. Vaida-Voevod mai arată și că, în perioada iunie-iulie 1933 a întreținut un schimb de scrisori cu ministrul de externe cehoslovac, Eduard Beneș și cu directorul general al firmei Skoda, Charles Lövenstein, în care a încercat, fără rezultat, să obțină informații precise despre identitatea persoanelor din România, care s-au lăsat mituite de către funcționarii firmei respective.

Pentru exemplificare s-a dat citire unui număr de 5 scrisori, (vezi anexe), 2 implicîndu-l pe Beneș (una, din 29 iunie 1933, a lui Vaida-Voevod către Beneș, și alta răspunsul acestuia către Al. Vaida-Voevod, din 14 iulie 1933) și 3 pe Lövenstein (una, adresată acestuia la 25 iulie 1933, prin intermediul delegaților guvernamentali la Praga, Mirto și Tillea, de același Al. Vaida-Voevod, și două, mai ample, adresate de Lövenstein lui Al. Vaida-Voevod, la aceeași dată, 29 iulie 1933). Tot în 1933, după cum declară Al. Vaida-Voevod, din cadrul parlamentului s-a exmis o comisie parlamentară de anchetă, care a procedat la audierea unor martori sau presupuși vinovați în afacerea Skoda, fără însă a găsi ceva care să demonstreze că "contractul Skoda ar fi oneros și că prețurile (de vânzare către statul român n. n.) nu ar fi corespunzătoare". "Domnilor, spunea Al. Vaida-Voevod, din 1924 sau 1925, de cînd a venit Seletzky, Ion Brătianu i-a dat «laissez aller» să vadă toate depourile de arme, să facă un plan al reînarmării noastre, să-și spună cuvîntul asupra reparațiunii armamentului nostru; și de la el se cereau rapoarte și propuneri. Și dacă, după aceea, s-au perindat atîtea guverne și nu este unul dintre acestea care să nu fi făcut comenzi prin acest Seletzky. Apăi, dacă s-au dat pe mîna lui Seletzky astfel de chestiuni de către Ion Brătianu, de către Vintilă Brătianu, al căror patriotism și corectitudine nu poate fi niciodată contestat; - dacă toți iluștri generali, foști miniștri de război, în numele guvernului din care făceau parte, au încheiat contracte, cum se poate discuta atunci, că, în cazul acestui contract încheiat la 1930, guvernul de pe atunci are o mare răspundere și nu se precizează că, dacă a fost prea scump, trebuie să fie de preț cutare? Eu fac apel la dumneavoastră, spunea mai departe Al. Vaida-Voevod, să chemați și tehnicienii militari să-și spună și ei părerea. Căci important cred eu că aceasta este: dacă, în adevăr, s-au luat prețuri exagerate, poate fi vorba de mită!; dacă nu, atunci, onorată comisie, batem apa în piuă, căci, prin prelungirea discuțiilor și intrării în detalii supărătoare, calomnia nu poate prinde pe cel care este nevinovat... Cred, însă, că comitemi cu toții un păcat național cînd ne supralicităm în suspectări, și cînd lucrurile se dezvoltă astăzi, încît la sfîrșit nu va fi Iuliu Maniu compromis, nu voi fi compromis nici eu, fiindcă nu de aceea am dus noi viață de jertfă și de luptă și de atîtea ori ne-am pus și viața în cumpănă, pentru ca noi, care suntem la granița de vest, să riscăm ca într-un moment dat, noi și familiile noastre să fim distruși și spînzurați. Abstracțiune făcînd de la orice sentiment patriotic, cred că și noi, printr-o viață fără prihană pînă astăzi, și prin tot trecutul nostru de

fapte, prin ascendența noastră de generații, am dat lupte pentru susținerea românismului cu jertfe materiale și cu jertfe de muncă; cred că nu este bine ca să se facă și pe mai departe încercarea, ca prin calomnii, suspiciuni și martori ridicoli să se introducă în sufletul vreunui român vreo bănuială că după înfăptuirea României Mari s-ar fi găsit acești doi oameni capabili să facă, măcar în gând, o crimă în contra acestei țări". În final, la cererea lui Valeriu Pop, Al. Vaida-Voevod depune în fața comisiei o listă, cu textul în limba franceză, conținând sume de bani alocate de firma "Skoda" diferitelor personalități și instituții, aflată de fapt în posesia generalului Uică, comandant al corpului II de armată și șef al Curții marțiale a României, încă din 12 aprilie 1933, pe care o prezentăm mai jos:

"Specificare a sumelor cheltuite:

Cheltuieli de judecată specifice; Onorarii de avocat

1929, nr. 2026: C. Săvescu: 25.000; I. Lazăr: 150.000; N. Protopopescu: 800.000;

Diverse: 68.582

1930, nr. 35: C. Săvescu 750.000; Vasilescu Valjan 600.000; N. Protopopescu 400.000

Total: 3.018.592

Expertize

1930, nr. 248: Inginer Koltevich: 150.000; Seifer: 150.000;

nr. 332: cheltuieli făcute în țară: 1.000.000

Total 1.300.000

Plăți

1930, nr. 16: Director Seletzky: - 200.000

nr. 305: Inginer Steinbuch: 550.000; director Seletzky, inginer Rusicka, inginer Hruska, director Paul: 11.750.000 (sume distribuite în vederea măsurilor ce au urmat indicația confidențială dată prin domnul Lövenstein domnului ministru Mirto)

Cheltuieli de licențe:

1928, nr. 693: 300.000, nr. 1804: 870.000, nr. 1907: 1.554.200, nr. 2025: 195.000

1930, nr. 132: 1.200.000, nr. 339: 1.627.280

Total: 5.746.480

Cheltuieli cartel:

1929, nr. 1908: 559.543

1930, nr. 340: 950.000

Total 1.549.543

Din această listă rezultă, deci, că întreprinderea Skoda a acordat în anii 1929-1930, lui C. Săvescu, I. Lazăr, N. Protopopescu, Vasilescu Valjean, ca "onorarii" de avocat, o sumă totală de 2.950.000 de lei (sau altă valută convertibilă). Rămîne de văzut pentru ce servicii avocațești a fost oferită această uriașă sumă.

A N E X E

I

(Al. Vaida-Voevod către E. Beneș)

București, 29 iunie 1933

Dragul meu ministru și prieten,

Faimoasa afacere "Skoda", afit de penibilă pentru dumneavoastră și pentru noi, ar trebui să fie definitiv lichidată. În situația actuală, conform rezultatului obținut în timpul instrucției de câteva luni, nu au fost dovezi de necombătut pentru ca reprezentantul uzinelor "Skoda" să poată fi acuzat formal de spionaj sau de tentativă de corupție. Guvernul, împreună cu mine, a asigurat deplina libertate la instrucție a autorităților militare, animate de dorința de a se face lumină în această problemă. În ciuda acestei circumstanțe, guvernul a fost fără încetare

expus calomniilor și atacurilor celor mai inechitabile, pentru că anumiți reprezentanți ai opoziției parlamentare și anumite persoane iresponsabile, abuzînd de situația politică, nu s-au sfiit să-și creeze din aceasta demagogie profitabilă. Dată fiind buna înțelegere între cele două țări, pe de o parte, și faptul că noi avem o mare dorință de a putea asigura, pe viitor relații bune cu uzinele "Skoda", pe de altă parte, precum și necesitatea de a primi informații precise dacă personalități române în înaltă situație politică sau militară, ar fi primit din partea uzinelor "Skoda" unele sume pentru intervențiile lor, îmi permit să vă adresez cererea următoare: Vă rog să binevoiți a interveni, cu înalta dumneavoastră autoritate, pe lângă domnul director general al uzinelor "Skoda", cu scopul ca domnia sa să ne dea sprijinul pentru a stabili din nou relații normale cu noi, adică de a ne face cunoscut, fie prin bunăvoința dumneavoastră intermediară, fie direct prin deținătorul acestei scrisori, numele personalităților române care, nu are importanță sub ce formă sau pretext, ar fi primit sume de bani în interesul realizării diverselor contracte încheiate între "Skoda" și România.

Dragul meu ministru și prieten,

Chiar dacă cererea mea ar putea să vă pară neobișnuită, eu am găsit indispensabil să vă solicit ajutorul. Ar trebui să recunoașteți că este de o necesitate imperioasă pentru mine, dată fiind marea responsabilitate pe care o am față de interesele vitale ale țării, de a face lumină în aceste probleme. Dacă acest lucru nu ar putea fi obținut, în ciuda binevoitoarei dumneavoastră intervenții, ar trebui să constat cu regret că în viitor fiecare guvern român se va vedea pus în fața imposibilității morale de a continua să colaboreze cu uzinele "Skoda". Mulțumindu-vă călduros și anticipat pentru ajutorul prețios pe care sunt sigur că nu veți întârzia să ni-l dați, vă rog, dragul meu ministru și prieten, să primiți expresia celei mai profunde gratitudini și a unei vechi prietenii

Alexandru Vaida-voevod

Excelenței sale Domnului
Dr. Eduard Benès
Ministru al Afacerilor Externe, Praga

II

(E. Beneș către A. Vaida-Voevod)

Praga, 14 iulie 1933

Dragul meu președinte și prieten,

Eu am primit, prin intermediarul lui Aurel Tillea, scrisoarea dumneavoastră în ceea ce privește afacerea "Skoda". Am făcut mai multe intervenții către Charles Lövenstein, insistînd asupra a tot ceea ce ați indicat în scrisoarea dumneavoastră. Din explicațiile pe care mi le-a dat am tras concluzia că reproșurile în general nu sunt fondate, că în fine el nu cunoaște nimic despre faptele reprobabile ale domnului Bruno Seletzky și că, în consecință, el nu este în stare de a furniza informațiile dorite.

Cum am promis domnului Tillea, eu am făcut tot ceea ce mi-a fost posibil, dar din nefericire, n-am putut găsi un răspuns. Cu prezentarea sentimentelor de bună amicitie și cu urarea de mari succese în ocupațiile dumneavoastră dificile, rămîn, dragă domnule Președinte și prieten, al vostru sincer devotat,

ss Edouard Benès

Excelenței Sale, Domnul Alex. Vaida-Voevod
Președinte al Consiliului de Miniștri, București

III

(Al. Vaida-Voevod către Charles Lövenstein)

București, 25 iulie 1933

Prea stimate Domn,

Am rugat pe Excelența Sa, domnul ministru Benès, să intervină la Dv. relativ la afacerea Seletzky. Din răspunsul său din 14 ale lunii, observ că Dumneavoastră, deși ați fost rugat de mai multe ori, insistent, refuzați să ne transmiteți comunicările dorite.

Cum calomniile, care sunt purtate împotriva domnilor cărora li s-a încredințat pe vremuri comanda de armament continuă, sunt nevoit să vă deranjez pe Dumneavoastră personal. Nu numai pentru guvern, dar chiar și pentru reputația țării noastre, este de un interes vital dacă cineva, fie el membru al armatei sau o persoană civilă din viața publică, ar fi primit mită de la domnul Seletzky sau nu. Eu am asigurat cercetărilor prin Justiția militară cea mai mare independență, fără să se obțină nici un rezultat.

Socotesc că trebuie adus un sfârșit acestei atmosfere otrăvite. Acesta este interesul comun, al României și al Casei Skoda. Aceasta este cerut și în vederea normalizării raporturilor dintre casa (firma n. n.) Dumneavoastră și țara noastră. Căci numai în acest caz ar putea guvernul actual, ca și orice alte guverne viitoare, să fie în putință ca să perfecteze comenzile actuale la Casa Skoda, cu conștiința liniștită, și să poată păși la noi comenzi. În acest scop, domnii Tillea și Mirto sunt împuterniciți ca să vă facă și alte comunicări.

Cu toată stima
ss dr. Alex. Vaida-Voevod

IV

(Ch. Lövenstein către Al. Vaida-Voevod)

Praga, 29 iulie 1933

Excelență,

Domnii miniștri Mirto și Tillea mi-au remis scrisoarea Excelenței voastre, cerându-mi numeroase sfaturi concrete, sfaturi pe care le-am dat, bineînțeles cu cea mai mare plăcere. Ele se refereau în principal la chestiunea următoare:

Cu ocazia percheziției nocturne în birourile întreprinderii "Skoda" la București, a fost luat, pe lângă o corespondență comercială voluminoasă, **Jurnalul Casei** pentru anii 1928, 1929, 1930 și 1931. Acest **Jurnal**, excelența voastră va binevoi să mă scuze dacă o spun cu franchețe, a făcut la noi obiectul unui examen judiciar, ceea ce ar fi întru totul comprehensibil, dar a circulat în Parlament, unde o parte din domnii deputați, neavînd cunoștință despre viața comercială și financiară, și găsindu-se în prezența unei liste ale cărei diverse posturi sunt importante și desemnate într-o manieră care pentru o persoană neavizată nu este întrutotul clară de la prima vedere, trebuiau să dea impresia că este vorba de cîteva tranzacții misterioase, care, plasate apoi sub o lumină particulară, păreau tranzacții incorecte.

Cu privire la acest lucru îmi permit, să-i amintesc Excelenței voastre că noi am primit, la Praga, vizita domnului premier Comisar regal, colonelul Pomponiu, care adusesese această listă și ne-a cerut explicații cu privire la conținutul său, explicații pe care noi ne-am permis să i le dăm în scris. Mă gândisem că aceste explicații sunt suficiente și nu am mai fost chestionat despre această afacere concretă cu ocazia tuturor cererilor de informații ulterioare, oficiale sau nu, pînă în momentul în care domnii miniștri Mirto și Tillea au explicat că în mod precis această afacere era cea care făcea obiectul speculațiilor și a vilvei sfîrmite. Dîndu-le acestor domni explicații privind diversele servicii, bazîndu-mă pe

fotografiile originalelor pieselor în sprijinul Casei (Skoda n. n.), ce se găseau în arhivele noastre, eu cred că trebuie să-mi precizez punctul (de vedere) esențial în această afacere. În lista Casei se înfilnește adesea, printre cheltuieli un cont desemnat prin termenul "Palaelibus". Iată cum s-a întâmplat: noi avem cheltuieli de reprezentare în aproape toate țările lumii, administrate de proprii noștri funcționari, în consecință de oameni care se bucură de încrederea noastră. Un aparat enorm ar fi necesar pentru ca centrala să urmărească activitatea acestor reprezentanți în cele mai mici și detaliate servicii; și iată de ce este necesar să se acorde organelor sale o anumită autonomie, adică să li se încredințeze gestiunea, acordându-li-se o libertate sporită de a lua decizii de detaliu, impunându-li-se o mare responsabilitate în această privință. Iată pentru ce, tratând afaceri individuale mai puțin importante, Centrala fixează acestor reprezentanțe (birouri n. n.) o sumă totală, determinată, de care dispune șeful sucursalei în chestiune, care trebuie să acopere toate cheltuielile generale privind afacerea respectivă. Cheltuielile de menținere ale acestui birou sînt, după cum reiese din însăși natura problemei, destul de considerabile, și este foarte firesc ca ele să acopere proporțional afacerile încheiate în țările pentru care Reprezentarea în chestiune fusese creată. Care sînt serviciile principale care încearcă în concret, folosindu-se de bani, o afacere sau alta? Acolo unde este vorba de un contract de o anumită importanță, nu trebuie sub nici o formă să se piardă din vedere că contractantul se gîndește la toate eventualitățile, care se pot produce în cursul fabricării și al livrării, atît din punct de vedere tehnic, cît și din punct de vedere financiar și comercial. Este vorba, într-adevăr, adesea, despre afaceri, dînd prilejul unei fabricări și unor livrări, care durează de mulți ani și pentru care plățile durează încă și mai mult timp, așa cum este situația afacerilor cu guvernul dumneavoastră, afaceri de credit de așa natură încît furnizorul este, în același timp, financiar și bancher. În această ordine de idei, este indispensabil să se studieze în profunzime toate circumstanțele din punct de vedere juridic, tehnic, financiar și comercial, studii la care nu se poate preta, urmărind împrejurările fiecărui caz, decît un **specialist** sau un **expert**. Concluzia și apoi urmărirea afacerilor dă prilejul, aici în mod egal, la cheltuieli de juristconsult, numite la noi în Cehoslovacia "palmare" în manieră italiană, și Excelența voastră nu ignoră, cu siguranță, faptul că aceste cheltuieli sînt importante, exprimate în cifre exacte în așa fel încît procentajul lor, raportat la valoarea totală a contractului studiat, să nu fie decît puțin însemnat. Din întîmplare, arăt că noi am plătit deja asemenea onorarii, care ajungeau la peste cinci milioane de lei. Se prezintă, între altele, expertize de natură tehnică, căci este de notorietate faptul că, mai ales cînd este vorba de material de armament, fiecare țară dorește nu numai o adaptare a tipurilor existente, dar cel mai adesea tipuri noi, din toate piesele, care ar da satisfacție apărării naționale din punct de vedere geografic și strategic al fiecărei țări interesate. Cu această ocazie, eu trebuie să scot în evidență importanța unei armonii perfecte între diversele elemente individuale, căci nu întotdeauna noi suntem cei care furnizăm elemente (toate elementele componente ale armamentului n. n.), că vreunul nu fabrică decît proiectile, iar un altul numai tuburile acestora, ceea ce se știe bine că este o problemă foarte delicată și complicată, și se întîmplă adesea ca încărcarea acestor proiectile, să fie efectuată de arsenalul țării în chestiune, adică arsenalul respectiv să furnizeze el însuși praful de pușcă și explozibilele. Trebuie, deci, studiat cu foarte multă grijă și realizat, prin încercări foarte grele, echilibrul între caracteristicile mecanice, chimice și balistice ale acestor diverse elemente, studiul și alegerea prafului de pușcă jucînd un rol extrem de important, dînd ocazia unor cercetări minuțioase și unor experiențe foarte costisitoare în laborator. Trebuie în plus să se reflecteze la maniera de a transporta materialele în caz de război; în alți termeni se prezintă o mulțime de studii speciale care, bineînțeles costă bani. Noi întîlnim, în sfîrșit, problema licențelor de fabricare, a faptului că un anume element special este proprietatea intelectuală a unei case specializate și că acest element, în mod precis satisface cel mai bine condițiile menționate mai sus, chiar dacă în alte condiții el ar putea fi înlocuit cu un alt element, care ar conveni mai puțin în cazul concret; pentru a

utiliza un atare element, trebuie plătită o redevență. O asemenea licență poate fi de asemenea, negativă și să conste în faptul că o anume casă specializată sau alta își interzice fabricarea, pentru o cutare afacere sau alta, furnizorul materialului complet având interesul, în avantajul clientului său, să fabrice el însuși toate detaliile, pentru a putea astfel să garanteze, în maniera cea mai eficace, funcționarea ansamblului. Există, în sfârșit, și probabil din rațiuni similare celei menționate, anumite acorduri pe care am putea să le calificăm drept "carteluri ad-hoc" pentru o anumită afacere sau alta.

Este foarte natural ca tot ceea ce am expus să ducă la cheltuieli de călătorie considerabile, experții și funcționarii casei furnizorului trebuind să facă deplasări frecvente și costisitoare. Există apoi demonstrația prototipurilor în condiții diferite de mișcare și de randament, totul costînd mulți bani. Trebuie prevăzută de asemenea o remunerație convenabilă, urmărind circumstanțele afacerii, pentru funcționarii Casei, ca recompensă a unui mare efort pe care ei trebuie să-l depună pentru a pune în perfectă armonie toate aceste detalii, în așa fel încît această Casă (Skoda n. n.) să-și justifice buna reprezentare de care se bucură, reputație pe care credem să o fi atins prin metodele folosite la noi. Din moment ce cheltuielile care vor rezulta din toate aceste lucruri, nu pot fi cunoscute cu precizie în momentul finalizării afacerii, ele sînt estimate prin calculul prețurilor, printr-o sumă determinată, și îi incumbă șefului biroului local al Casei, să constate că această sumă totală este absolut suficientă, fără ca să se facă economii cu privire la lucrurile de importanță primordială. Este ceea ce în întreprinderile noastre a dat naștere practicii, care nu datează de puțin timp ci de un mare număr de ani, care duce, așa cum am precizat mai sus, la fixarea unei sume forfetare pentru piețe, ceea ce dă ocazia creării unui cont special, care, desemnat prin aprecierea elementelor care-l compun, se numește "Palaelibus", ceea ce înseamnă "Palmare" (onorarii ale avocaților, experților, drepturi de licență). Vă rog, Excelență, să binevoii a judeca dacă, în această afacere, noi procedăm într-o manieră economică și corectă, din moment ce putem, printr-o simplă adunare și o repartizare proporțională, să verificăm că, în cazul concret, noi am cheltuit, prin raport la cifra de afaceri, pentru toate aceste servicii, o sumă de aproximativ 28.000.000 lei, care nu atinge chiar 1/2 din valoarea tuturor contractelor la care lucrăm actualmente.

Repet, încă o dată, că sunt la dispoziția Excelenței voastre pentru a explica, în o manieră care vi s-ar părea utilă, orice lucru, așa cum am făcut-o întodeauna, dar nu pot reacționa împotriva zvonurilor și a calculelor fantastice. Drept cea mai bună dovadă a acestor eforturi din partea mea, eu nu adaug decît faptul că, dacă noi nu am pus imediat și fără rezervă la dispoziția autorităților codurile noastre pentru corespondența comercială, sechestrată în birourile noastre, și care circula liber în parlament - era pentru că, în calitatea noastră de Casă importantă, avînd dreptul la aprecierea de "convenabilă", noi nu eram autorizați întrutotul, codurile noastre fiind în serviciul tuturor țărilor cu care facem comerț, și prin acest lucru înțelegem întreaga lume; și mă gîndesc că guvernul român ne-ar adresa observații foarte aspre, dacă am pune codurile noastre la dispoziția unei alte țări, mai ales cînd este vorba de corespondența cu privire la armament și în consecință cu privire la apărarea țării (lui n. n.). Menirea noastră de a acționa s-a schimbat bineînțeles din momentul în care domnul general șef Uică ne-a invitat să decodăm întreaga corespondență pe care o aprecia ca fiind interesantă; noi am descifrat pentru el imediat, toată corespondența, bineînțeles pe cale confidențială. După părerea mea afacerea numită "Skoda" s-a clarificat, astfel, în profunzime și nu-mi rămîne decît s-o rog pe Excelența voastră să-mi fie permis să ajung la concluzia scrisorii Excelenței voastre cu privire la colaborarea între guvernul regatului României și întreprinderile Skoda. Este într-adevăr de datoria mea față de Casa pe care o conduc să subliniez că toate contractele noastre au fost încheiate într-o modalitate absolut valabilă, după toate dispozițiile legale române, și că noi nu am putea admite, fără apărarea energetică a drepturilor noastre, nici o modificare unilaterală a acestor contracte. Noi am furnizat cea mai bună dovadă a faptului că considerăm, ca fiind de datoria noastră, să

mergem în întîmpinarea dorințelor clientului nostru, pe cît este posibil, declarîndu-ne imediat de acord să realizăm anumite modificări tehnice, de îndată ce administrația militară ne-a exprimat dorința sa în această direcție și în plus, executînd multe lucrări care ne costă mult timp și bani, cu singurul scop de a-i fi agreabili clientului. Nu-mi rămîne, deci, decît să fac apel la Excelența voastră pentru acest contract, a cărui executare se află în întîrziere, datorită faptului că angajamentele care rezultă de aici pentru înaltul guvern român, nu au fost împlinite - ceea ce a cauzat prejudicii incommensurabile - să fie real observat, spunînd că se va estima la justa sa valoare tot ceea ce noi am făcut deja în această materie și tot ceea ce ne-a cauzat un prejudiciu foarte grav, material și mai ales moral. Vă rog, Excelență, să binevoiți a primi asigurarea celei mai înalte considerații

ss Charles Lövenstein

V

(Ch. Lövenstein către Al. Vaida-Voevod)

Praga, 29 iulie 1933
personal și confidențial

Excelența Voastră,

Mi-am permis, în lunga mea scrisoare de astăzi, să recapitulez explicațiile pe care le-am dat verbal, cu documente, domnilor miniștri Mirto și Tillea. Îmi voi permite acum să completez aceste explicații prin cîteva cuvinte personale și amicale, care sper vor fi întîmpinate de Excelența voastră cu încredere, mai ales de cînd domnii miniștri Mirto și Tillea, au putut să vă asigure de raporturile apropiate pe care le întrețin cu conducătorii partidului agrar cehoslovac, care numără printre membri săi, prieteni ai Excelenței voastre și membri ai partidului dumneavoastră. Aș vrea, de asemenea, să vă spun de ce am dat numai ieri domnilor miniștri Mirto și Tillea, explicații complete, chiar dacă nu socotim oportun să fac acest lucru, din momentul intervențiilor oficioase anterioare. Îmi voi permite deci să recapitulez, pe scurt, faptele. Prima vizită fu efectuată în luna aprilie, din acest an, de către colonelul Pomponiu, prim comisar regal, care aducea la Praga, o întregă serie de scrieri, a căror descifrare o cerea. Nu a fost posibil să se efectueze descifrarea directă pentru motivul pe care-l expun în cea de a doua scrisoare a mea de astăzi. Dar noi am căutat mijloacele de a satisface cererea care ne-a fost prezentată și ministrului Afacerilor Externe al Republicii Cehoslovace, punînd la dispoziția noastră înalți funcționari ai departamentului său, noi le-am prezentat fiecare din scrisorile descifrate, urmînd codul nostru și prezentînd acest cod. Conținutul fiecăruia din aceste scrisori a fost înscris în protocol, care fu după aceea prezentat domnului colonel Pomponiu. Din acest moment încetează de a mai fi clar dacă era vorba de o intervenție sau de un demers guvernamental, căci domnul colonel Pomponiu era însoțit de diplomatul legației de la Praga, domnul Mitilineu și de asemenea de domnul atașat militar, colonelul Nasta. Nu fac nici o remarcă despre senzația pe care au putut-o încerca delegații Ministerului de Afaceri Externe al Republicii Cehoslovace, căci, la prezentarea protocolului, din care îmi permit să vă trimit copia, s-a întreat dacă scrisorile fuseseră citite în claris (desușit). Totuși, noi am satisfăcut această cerere, cu condiția ca scrisorile, scrise în germană, să fie citite fără ca textul să fie urmărit și comparat cu textul român, pe care domnii sus vizați îl aveau în fața lor. Acest text era tradus în limba română, în pasaje necifrate, căci aceste scrisori erau, conform obiceiului, scrise parțial în claris și parțial codificat, împrejurare, de altfel cunoscută prin publicarea cîtorva dintre ele în ziarele românești. Eu am fost determinat să procedez astfel pentru că lectura fiecărui cuvînt descifrat ar fi condus la descoperirea cheilor codului, ceea ce eu nu puteam și nu trebuia să fac. De altfel domnul prim-comisar regal, colonelul Pomponiu, nu se angajase să țină secretul, și era vizibil că tendința sa era să posede cheia codului. După lectura anexelor la

protocol, de care domnul prim comisar-regal nu a fost satisfăcut, discuțiile au fost terminate. Eu am dreptul să mă gândesc că era vorba, în mod real, de a găsi în conținutul scrisorilor câteva elemente interesante, privind delictele reproșate lui Seletzky; în ciuda acestui fapt, atunci când, după câteva zile, delegatul nostru, domnul director Hruska, revine din București, transmitându-ne dorința exprimată de domnul general Uică, de a ne vedea executînd descifrarea, noi i-am dat satisfacția de a afla că nu era vorba de a descoperi cheia codului, ci de a cunoaște conținutul scrisorilor, care urma să fie comunicat personal generalului comandant, și dacă e cazul, Maiestății sale regale. În acest sens noi i-am scris domnului general Uică o scrisoare, din care vă reținem o copie. Am tot temeiul să cred că acum am satisfăcut toate dorințele organelor anchetatoare ale guvernului român, cu atât mai mult cu cît, în afacerea documentelor de casă, despre care se face precizare în ultima scrisoare, noi am dat toate lămuririle domnului colonel Pomponiu, atît prin scrisoare cît și prin faptul că am dat copia acestei scrisori domnilor miniștri Mirto și Tillea. Îmi permit să vă reținem un exemplar.

Prin urmare, la 20 iunie, un vechi comandant cehoslovac, domnul Pavel, pe care nu-l cunosc, dar de a cărui cinste nimic nu-mi permite să mă îndoiesc, mi-a anunțat vizita domnului colonel Tătărescu. În cursul convorbirilor pe care le-am avut cu el, în diminețile de 21 și 22, domnul colonel Tătărescu mi-a cerut în mod expres din partea domnului general Uică, numele persoanelor politice care cu ocazia marelui contract din 1930 ar fi primit bani din partea noastră (mită n. n.), ceea ce eu nu pot decît să resping cu indignare, căci îmi era imposibil să răspund la o cerere cu privire la lucruri imaginare și inexistente. Domnul colonel mi-a promis că dacă aș satisface aceste dorințe, domnul Seletzky ar fi imediat pus în libertate și întreprinderile Skoda ar deveni fumizorii preferați ai guvernului român. Cînd, cu cea mai mare bunăvoință, n-am putut să-i dau satisfacție, pentru că era vorba de fapte inexistente, colonelul trecu la amenințări, zicînd că domnul Seletzky va fi ținut în închisoare cel puțin 15 ani și că el, colonelul, și partidul său politic (liberal) nu ar ceda chiar dacă afacerea ar trebui să dureze mai mulți ani, că Seletzky, care pînă în prezent, fusese tratat într-o manieră blîndă, va fi, începînd cu astăzi, urmărit cu toată rigoarea, urmînd ca în final toate contractele cu întreprinderile Skoda să fie anulate. Cum, în sprijinul bănuielilor sale, domnul colonel Tătărescu menționa împrejurarea că domnul Seletzky a fost primit tîrziu seara de către domnul ministru Madgearu, cînd el protestă împotriva metodei de a proceda a organelor financiare, n-am ignorat veracitatea acestei mențiuni, căci nu văd aici nici un sprijin pentru bănuielile sale, deoarece, dacă pe de o parte reprezentantul unei mari Case, ca întreprinderile Skoda își expun plîngerile sale împotriva organelor financiare ministrului finanțelor, chiar dacă a fost seara tîrziu; pe de altă parte, aceste organe ele însele execută o percheziție noaptea ca și cum nu ar fi fost posibil să o efectueze în timpul zilei. El menționa, de asemenea, că soția unui oarecare general se reîntorsese dintr-o călătorie în Europa occidentală, îmbrăcată cu o haină de blană de mare preț, și că soția unui ministru, acum în activitate, ar fi primit câteva porțelanuri cehoslovace. Eu resping aceste insinuări, care nu ne privesc. Această vizită confirmă impresia că știusem de mult timp că era vorba mai degrabă de o acțiune politică, decît de cercetarea sau urmărirea unui delict oarecare. În final, cutremurat de insinuările nefondate, am protestat atît împotriva promisiunilor cît și împotriva amenințărilor.

Uterior, intervenția pe care a făcut-o Excelența voastră, prin intermediul domnului ministru Beneș, precum și discuțiile dintre ministrul Seba, nu puteau să dea rezultat, pentru că aveam impresia că era vorba de a cunoaște câteva cazuri de corupție, care așa cum am zis, întodeauna, nu au existat niciodată și nu există.

Rezultatele ultimei intervenții făcute la miniștrii Mirto și Tillea, în cursul vizitei lor la Praga, sunt cunoscute de Excelența voastră prin rapoartele lor verbale și prin scrisorile mele speciale, și astfel sper că acum toată această afacere este epuizată. Vă dau cuvîntul meu de onoare că nu pot sub nici o formă să zic altceva decît ceea ce am spus deja. Nu pot să

termin această scrisoare fără a spune Excelenței voastre rugămintea de a încheia afacerea Seletzky odată pentru totdeauna, chiar dacă aceasta din urmă n-a dat câteva lămuriri pe care le-ar fi putut furniza. Acest lucru s-ar justifica subiectiv prin durerea sa de a se vedea urmărit ca un răufăcător pentru delict pe care nu le-a săvârșit. Încheierea acestei afaceri ar fi necesară pentru a purifica atmosfera și este cea mai mare plăcere a noastră de a lucra cu scopul ca guvernul român să fie pus în posesia armamentelor de care are nevoie pentru a-și asigura securitatea în viitor și ca noi să putem începe o colaborare amicală cu industria română, ceea ce dorim cu ardoare de numeroși ani.

Vă rog Excelență să mă scuzați pentru îndrăzneala cu care v-am expus afacerile în detaliu, dându-vă toate lămuririle, cu riscul de a vă pierde un timp prețios.

Vă rog, Excelență, să primiți asigurarea celei mai înalte și respectuase considerații

ss Charles Lövenstein